

GILLET 2012

Tidskrift för Carlstads-Gillet • Årgång 21 • Nr 25

GILLET

Tidskrift för Carlstads-Gillet
Nummer 25, årgång 21, 2012

ANSVARIG UTGIVARE

Per Berggrén

ADRESSUPPGIFTER

Carlstads-Gillet
c/o Karlstads kommun
Gamla Wermlandsbanken
651 84 Karlstad
054-15 84 09
carlstads-gillet@telia.com
www.carlstads-gillet.s.se
Besöksadress Tingvallagatan 13

KONTAKTPERSON

Erik Hellberg, skrivare
Gökärtsgratan 12, 653 45 Karlstad,
054-56 20 09

REDAKTION

Per Berggrén
Marie Aakre
Landgången 29, 652 27 Karlstad,
0730-97 04 61
perberggren.mac@me.com

TEXT OCH FOTO

Marie Aakre/Per Berggrén där annat ej anges

LAYOUT

Per Berggrén

TRYCK

Knappen i 550 exemplar

CARLSTADS-GILLET'S RÅD

Ålderman	Monica Elgh
Vice ålderman	Karl Axel Hjerdt
Skrivare	Erik Hellberg
Skattmästare	Lennart Hellqvist
Arkivarie	Mikael Lundström
Munskänk	Margareta Widstrand
Bisittare	Anna Hedstrand
Bisittare	Marie Aakre
Bisittare	Charlie Skoghäll
Bisittare	Eva Lejrin
Bisittare	Robert Warholm

VALDELEGERADE

Bo Wallin (sammankallande),
Torbjörn Joghed och Lena Sewall.

Innehåll 2011

- 3 Åldermannen har ordet *Monica Elgh*
- 4 Svagdricka, öl och Loranga *Leif Ronge*
- 10 Från förråd till museum *Jenny Moström*
- 13 Anders Blomqvist *Per Berggrén*
- 16 Översvämningar i Karlstad *Göran Engström*
- 20 Småkyrkor i Karlstad *Inger Berggrén/Per Berggrén*
- 24 Tecknaren Mats Ronge *Marie Aakre*
- 28 Höstgillet 2011 *Marie Aakre/Per Berggrén*
- 32 Vårgillet 2012 *Marie Aakre/Per Berggrén*
- 35 Tack för mig *Per Berggrén*
- 35 Diverse information

Bidrag till tidningen

mottages tacksamt senast 2013-01-31

Bilden på framsidan, Karlstads domkyrka, som under året kommer att dokumenteras i en ny bok.

Vill man blicka tillbaka på gångna tiders händelser i vår stad, rekommenderas den nya boken om Domkyrkan.

MONICA ELGH

Åldermannen har ordet

Lagom till Valborgsmässofirandet kom den efterlängtrade våren till vår vackra stad. Björkarna lövas, fåglarna kvittrar och Klarälven glittrar i solskenet. De många blomsterarrangemangen i parkerna, på broarna och vid våra genomfartsleder gläder oss med sina färgkaskader.

Årets Vårgille, som av utrymmesskäl ägde rum i Stadshotellets festvåning, besöktes av 130 personer. Lokalbytet gjorde det möjligt att arrangera en utställning över restaurang Sandgrunds hittillsvarande historia, eftersom en ny epok snart tar sin början med ett Lerinmuseum i de ombyggda lokalerna.

Kommunfullmäktige har antagit en ny översiktsplan, en intressant läsning för alla, som funderar över Karlstads framtida utveckling. Studera gärna den! Där kan man bl.a. läsa om de reviderade planerna för ett Resecentrum. Kommunfullmäktige har även kommit med förslag om att göra

Älvstråket, det vill säga sträckan Älvgatan med tillhörande gårdar längs älvfårorna till den gamla stenbron, mer tillgängligt för gångtrafikanter, en idé, som välkomnas.

Vill man blicka tillbaka på gångna tiders händelser i vår stad, rekommenderas den nya boken om Domkyrkan. Den beräknas komma ut från tryckeriet lagom till Höstgillet. Per-Jan Wållgren kom med förslaget om en ny version, Harry Nyberg har forskat i gamla annaler och sammanställt texten. Per Berggrén har bidragit med fotografier både av interiören och av föremål, som tidigare inte varit kända för allmänheten.

Höstgillet kommer i år att äga rum den 29 november.

Innan dess önskar jag er alla en lång härligt avkopplande sommar.

Bryggare Franke bjuder sina gäster på öl på gårdsplanen till Hedbergiska gården 1864.

När det var barnkalas i min barndom på 1940-talet bjöds det på saft med bullar och kanske några kakor. Inte var det ofta man fick en egen flaska sockerdricka, en Loranga, en Rio Club, en Cider eller vid riktigt fina tillfällen en Champis.

LEIF RONGE

Svagdricka, öl och Loranga

I Karlstad fanns under 1900-talets första hälft flera bryggerier: Karlstadsbryggeriet, Färjestads Bryggeri, Våxnäs Bryggeri, Karlstads läskedrycksfabrik, Mineralvattenfabriken Falcken och Tingvalla Bryggeri. Listan kan göras lång.

FÄRJESTADS BRYGGERI

Färjestads Gård hade i källarvåningen en stor lokal där man i många år haft ett brännvinsbränneri. På 1850-talet när brukspatron Johan Henrik Huss övertagit gården lades bränneriet om till ölbryggeri, som senare kom att ges namnet Färjestads Bryggeri. En av patronens söner, Reinhold, var major och övertog ägandet av bryggeriet. Reinhold Huss bodde de sista åren i centrala Karlstad där han avled 1933. En tid därefter styckades gårdens marker till förmån för bl.a. travbanan, bryggeriet och en handelsträdgård.

KARLSTADS BRYGGERIET

I slutet av 1700-talet uppfördes en stor herrgårdsbyggnad på området mellan nuvarande Stadshotellet och biskopsgården. Huset kom sedan att ägas av skeppsredaren och handelsmästaren Pehr Hedberg och fick därmed namnet Hedbergiska Gården, viket användes som adress eftersom man inte använde namnen på gatorna vid den tiden. På denna gård inledde 1809 Georg Adlersparre marschen mot Stockholm för att idka påtryckningar i den oblodiga revolutionen vid kung Gustaf IV Adolfs avsättning. I mitten av 1800-talet blev den tyskfödde färgerifabrikören Ernst Christian Franke ägare till gården. Han lämnade färgeriverksamheten och startade ett bryggeri som från 1857 finns omnämnt som det Frankeiska Bryggeriet. Ett av Karlstads äldsta utomhusfotografier är taget 1864 när bryggare Franke bjuder gäster på öl på

Ett ekipage kör ut på en distributionsrunda, 1932.

gårdsplanen. Branden 1865 ödelade gården. År 1890 byggdes Karlstadsbryggeriet upp på denna plats. Efter flera ägarbyten avstannade verksamheten 1968 och byggnaderna revs några år senare.

VÅXNÄS BRYGGERI

Våxnäs Bryggeri låg vid älven ungefär på Länsstyrelsens plats idag. Detta förklarar varför det finns en gata i Klara som heter Bryggaregatan. Familjen Herin drev bryggeriet 1886-1911.

KARLSTADS LÄSKEDRYCKSFABRIK

Detta bryggeri etablerades 1887 vid V. Torggatan av fabrikör B. F. Andersson. Fabrikationen var i början helt inriktad på läskedryckstillverkning med Gravensteiner som specialitet. Firman övertogs 1919 av fabrikör Gunnar Jansson som lät bygga en ny fastighet vid Älvgatan 25 med en utökad tillverkning av maltdrycker av klass I samt svagdricka. Fabrikör Th. B. Larsson övertog bryggeriet 1937.

MINERALVATTENFABRIKEN FALKEN

Fabriken grundades år 1933 av fabrikör Oscar E. Jonsson och fabrikör Carl Andersson. I lokaler på Vasagatan 9 tillverkades alla slags läskedrycker och mineralvatten. År 1936 byggdes på samma plats nya moderna lokaler med tidsenlig maskinell utrustning

TINGVALLA BRYGGERI

I en byggnad utefter Orrholmsgatan, nuvarande Stingsgatan hade Mariestads Bryggeri ett ölnederlag, som lades ner år 1897. Då startade min morfar, Lars Reinhold Ternqvist, ett tunnbinderi i lokalen, en verksamhet som pågick till 1950

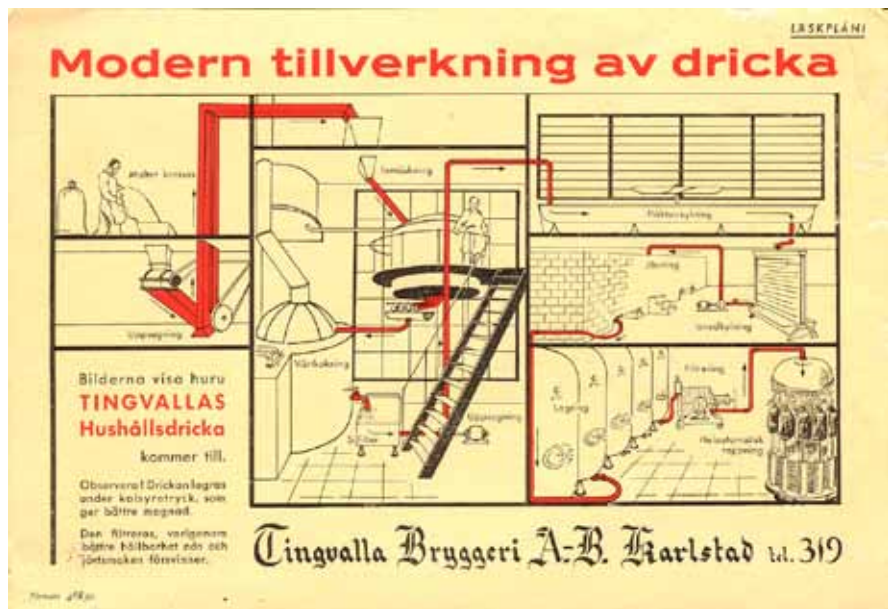

Här lastar bryggerimästare Erik Svensson vagnen.

under ledning av tunnbinderimästare Gustaf Hultman. Det var det enda företaget i sin bransch i Karlstad och sysselsatte som mest 6 till 7 anställda. Tunnbinderiet var huvudleverantör av öl- och svagdrickskaggar i ek till bryggeriet på andra sidan Orrholmsgatan. Bryggeriet startades 1894 av byggnadsarbetare Adolf Nyhlén från Grums och drevs av denne under firma Karlstads Svagdricksbryggeri till 1903 då det övertogs av bryggeriidkare Sven Juberg från Göteborg. 1904 förvärvades bryggeriet av Lars Reinhold Ternqvist, svåger till Adolf Nyhlén. Första åren gjorde man svagdricka och öl klass I i en liten envåningsbyggnad, men lokalerna om- och tillbyggdes i flera etapper. År 1920 fick företaget namnet Tingvalla Bryggeri och Reinhold Ternqvist kunde tituleras svagdricksfabrikör. Rörelsen hade på 40-talet 15 anställda. Bryggeriet låg längst i söder i kvarteret Orren i hörnet mot Vänermsgatan. Morfar Reinhold Ternqvist avled 1947 och ett år senare övertogs bryggeriet av Värmlandsbryggerier som flyttade fabrikationen till f.d. Karlstads Bryggeri. Lars Reinhold Ternqvist föddes på Värmlandsnäs den 6 december 1866 och fick med hustrun Hilma, f. Nyhlén, fyra barn: Erik gift med Brita f. Nyström, Lisa gift med Mats Ronge, Karin och Jaja gift med Mats Löfberg.

Tingvalla Bryggeri tecknat på en av flaskornas etiketter.

Redan 1886 började man använda 33-centiliterflaskor.

På ett läskpapper kunde man studera hela framställningsprocessen.

De första årtiondena under 1900-talet skedde all distribution av drycker till kunderna med häst och vagn. Man körde återkommande rundor i staden som utkörarna, liksom bryggarkamparna (hästarna), med åren lärde sig. Min mor Lisa har berättat att hon jämte en kvinnlig skolkamrat ämnade företa en färd i familjens fina paradsläde genom staden till Edsgatan för att dansa, men dit kom ekipaget aldrig. Hästen stannade sin vana trogen vid så gott som varje port och väl kommen ut till Kroppkärr vände den helt enkelt och travade tillbaka till bryggeriet. Hans inkörda distrikt slutade vid Kroppkärr.

Hur Tingvalla Bryggeri såg ut framgår bäst av en teckning på etiketten till LJUSA, som var en av bryggeriets vanligaste drycker och motsvarade förmodligen vad vi idag kallar lättöl. Att drycken innehöll sackarin kan ha berott på att det under kriget var mycket svårt att få fram vanligt socker. Teckningen visar bryggeriet sett från nuvarande Stinsgatan.

TUNNOR OCH KAGGAR

I början såldes svagdricka i ekkaggar om 5, 10 eller 15 liter. Stora kunder var rederierna i hamnen och för att nå fartygen hade bryggeriet en motorbåt. Kaggarna/tunnorna hade en strykande åtgång och bryggeriet fick stora svårigheter att få dem i retur. Stadens husmödrar använde gärna tunnorna under saft- och syltningstider. Senare blev de populära att

använda i hemmen som pallar eller enbart som prydnader. Successivt gick man därför över till glasflaskor, med eller utan skyddande träställningar.

Redan 1886 standardiserades 33 cl flaskan i Sverige. För distributionen använde man först trälådor för 104 flaskor, vilket blev en vikt på cirka 70 kg per full låda. Det krävdes atletiska män för den hanteringen.

Senare minskades lådorna till 50 flaskor för att i nästa steg rymma 25 och idag är det 20 flaskor i en låda som dessutom är anpassad till lastpallsystemet.

AVANCERAD TILLVERKNINGSPROCESS

Hur tillverkningen gick till visade Tingvalla Bryggeri på ett reklamblad, tryckt på kartong med läskplån på baksidan. Vad man ville visa var förmodligen att bryggeriet arbetade på ett avancerat sätt, vilket skulle inge hög tillit till produktens kvalitet. Detta var ju långt före kulspeppennornas tid, varför alla hade behov av att suga upp överskottsbläck från sina skrivna rader. Bladet trycktes av Nermans Tryckeri.

I mitt kåseri Vikenpojkar (Gillet Nr 23, 2010) har jag berättat om mina starka minnen då jag några gånger fick följa med morfar in på bryggeriet. Jag var i femårsåldern och höll morfar hårt i handen när vi gick förbi skölj- och påfyllningsmaskinerna in i det stora kylrummet. Att där få välja en flaska bland tusentals flaskor med lockande etiketter som:

Kaggar och tunnor användes för att distribuera ölet till mottagaren.

Skogsbär, Hallonlemonad, Champis, Loranga och Sport var inte lätt, men väldigt spännande.

ETIKETTERNA

Etikettens utformning avgjorde i hög grad val av dryck. Den trekantiga CHAMPIS etiketten var mycket lockande, även om vi barn inte förstod att drycken till namn, smak och utseende skulle påminna om riktig champagne.

I början av 40-talet blev Musse Pigg och andra tecknade figurer omåttligt populära genom de nya tecknade filmerna. Bryggerierna hängde på trenden och Tingvallabryggeriet hade en hel serie med etiketter till lemonaden SKOGSBÄR. Där fick Musse och hans familj figurera med 6 sorters svenska skogsbär. Meningen var nog också att kunderna skulle samla på etiketterna för att få alla 6 i serien och därmed skulle försäljningen öka. Etiketterna var fastsatta på flaskorna med vattenlösligt lim så det var ganska lätt att ta av etiketterna och lägga dem till samlingen.

För de vuxna var det viktigt att etiketten vittnade om ett traditionellt innehåll och därför kom VICHYVATTEN att få en etikett med design i klassisk stil med förtroendeingivande symboler för både staden och landskapet. TONIC WATER var förr en populär dryck på groggbordet, på samma sätt som den är idag på bardisken.

En etikett i min samling visar på ett modernt design-tänkande och det är BARIC. Jag kan inte minnas drycken, vilket kan bero på att den var gjord enbart för hotell- och restaurangbranschen. Av telefonnumret 10319 på etiketten

Lars Reinhold Ternqvist som drev Tingvalla Bryggeri från år 1904 ända fram till sin död 1947.

kan man sluta sig till att denna dryck tillverkades i mitten av 1940-talet. Tidigare var numret endast 319.

Att designa etiketter måste redan på den tiden ha varit en omfattande aktivitet. Man visste att en attraktiv etikett sålde bra.

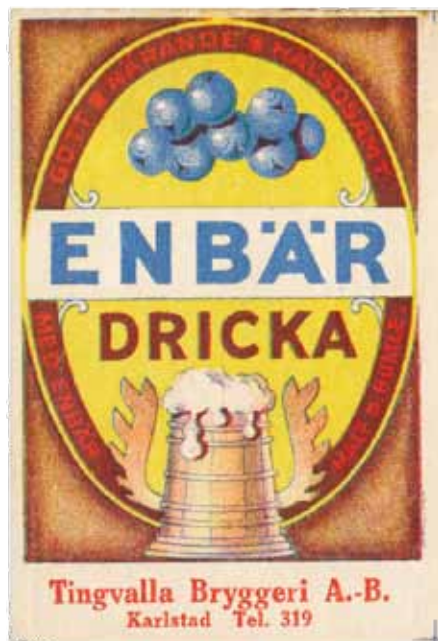
NEDGÅNG

Läskedrycker, eller som man bara sa "läsk", benämndes tidigare lemonad eller ännu tidigare limonad. Dryckerna kan kanske betraktas som en svensk uppfinning eftersom det var Jöns Jacob Berzelius som på 1700-talet blandade kolsyrat vatten med vin, saft och kryddor. De tillverkas nu i flera fall baserade på hemliga recept. Maltdryckerna har efter hand belagts med skatter som i Sverige 1940 blev en maltskatt. Därtill kom omfattande försäljningsrestriktioner. Allt detta och de avsevärt förbättrade transportmöjligheterna gjorde det svårt, för att inte säga omöjligt, att fortsätta driften på de lokala bryggerierna.

Verksamheten i bryggerierna i detta kåseri har för länge sedan avslutats och produktionen flyttats till stora och internationella bryggerikoncerner. Märkligt nog har idag små öl-bryggerier startats på flera platser i vårt land. Är det måhända tecken på en ny utveckling av lokala bryggerier?

Bryggerierna i Karlstad är borta, men visst är det många av oss som har nostalgiska minnen kvar av förföriska drycker från våra egna barnkalas under efterkrigsåren.

Ett plock ur Leif Ronges samling av etiketter från Tingvalla Bryggeri, som drevs av hans morfar Lars Reinhold Ternqvist. Hans kusin Tomas Löfberg har bidragit med några stycken.

Översiktsbild över brigadmuseet där kopplingen mellan det gamla vagnsförrådet och den nya delen framgår. Skiss av Studio01.

Den 1 juni 2013 är det tänkt att invigningen av Infanteribrigadmuseet skall äga rum. Jenny Moström, som är utställningsansvarig, berättar om museet.

JENNY MOSTRÖM

Från förråd till museum

Efter 79 år som militär mötesplats och övningsområde lämnades Trossnäs fält (18 km väster om Karlstad) till förmån för de nybyggda kasernerna i Karlstad som stod färdiga 1913. De hade ritats av arkitekten Victor Bodin som efter att ha varit verksam arkitekt i New York under 1890-talet, flyttat hem till Sverige och anställts vid Kasernbyggnadsnämnden. Bodin stod även för det arkitektoniska utförandet av kasernerna i Örebro, Uddevalla, Vänersborg, Skövde och Borås. Det var alltså inte bara Värmlands regemente som flyttade sin verksamhet till nybyggda kaserner vid den här tiden.

VÄRNPLIKTENS INFÖRANDE 1901

Att så många regementen flyttade sin verksamhet från sina övningsfält till närliggande städer vid samma tid berodde

främst på 1901 års införande av värnpliktsförsvaret som omvandlade regementena till värnpliktiga förband. Soldaterna blev helt enkelt fler till antalet samtidigt som även kraven på hygien och liknande ökade. Totalt byggdes 44 nya stora kasernanläggningar i svenska tätorter under 1900-talets två första decennier.

INFANTERIBRIGADMUSEET

Strax söder om Kasernhöjden, mellan E18 och Klarälven, ligger de byggnader som 1 juni 2013 ska innehålla Brigadmuseet. Det lägre en och en halv-våningshuset kallas för skidförrådet och det högre trevåningshuset benämns vagnsförrådet. Fram till 1975 stod även en tredje förrådsbyggnad på platsen, parallellt med E18, som brann ned. Skidförrådet byggdes på

Stjärnan. Skiss av Studio01.

plats medan vagnsförrådet var en äldre byggnad som monterades ned och flottades från Trossnäs för återuppbyggnad där det står idag.

Till hösten kommer en nybyggnation att stå klar mittemot skidförrådet. Den kommer att vara stjärnformad och till det yttre likna ett äldre skyttevärn. Genom en passage i glas kommer nybyggnationen att förbindas med vagnsförrådet.

Efter de stora förbandsnedläggningarna i slutet av 1990-talet/början av 2000-talet, genomförde Kulturdepartementet 2004 utredningen "Försvar i Förvar" där man diskuterade hur man skulle bevara det svenska militärhistoriska kulturarvet. Svaret blev bildandet av nätverket Sveriges Militärhistoriska ARV – SMHA. I nätverket ingår totalt 25 försvarshistoriska museer spridda över hela landet vilka främst visar det svenska försvaret under Kalla kriget. Bland de större finns Armémuseum i Stockholm och Flygvapenmuseum i Linköping.

Något år senare, i september 2005, bildades Föreningen Sveriges Infanteribrigadmuseum i Värmland – FSIV på initiativ av Karl-Axel Branzell från Värmlands hembygdsförbund samt överstarna Dan Snell och Ingvar Klang. Syftet var just att bevara och förvalta det militära kulturarvet i Värmland.

I den utsedda styrelsen placerades representanter från officerskårerna vid Värmlands regemente och Bergslagens artilleriregemente samt I 2: s och A 9: s kamratföreningar, Värmlands hembygdsförbund, Karlstads kommun, Föreningen Sveriges Soldathem och Zakrisdals sprängtekniska museum.

2007 kom ett riksdagsbeslut som pekade ut Karlstad som lokaliseringsort för ett brigadmuseum och året därpå accepterade Karlstads kommun erbjudandet.

UTVECKLINGEN AV INFANTERIBRIGADEN OCH SAMHÄLLET

Sedan dess har mycket hänt. Föreningen FSIV har expanderat både när det gäller antalet medlemmar och den verksamhet föreningen bedriver. I början av 2009 tog synopsisarbetet verklig fart med utgångspunkt i de riktlinjer som SHMA utdelat, nämligen att:

"visa det svenska brigadsystemets utveckling med tillhörande enheter såsom infanteri, artilleri och övriga stödfunktioner. Museet skall utgöra en självklar militärhistorisk stödjepunkt för hela landet. Det skall sträva efter ett välutvecklat samarbete inom såväl utbildning och forskning som kultur och turism."

Skidförrådet och vagnsförrådet år 2009 innan byggandet av Infanteribrigadmuseet påbörjats. Foto Katrin Moström.

Men förutom att visa det moderna infanteribrigadssystemets utveckling under slutet av 1940-talet till början av 1990-talet, kommer vi att lägga stor vikt på att visa den samhälleliga utvecklingen i övrigt, samt försöka visa hur det militära och civila interagerade med varandra. I nybyggnationen som kommer att innehålla första delen av basutställningen, får besökaren vandra från en tysk ruin under andra världskrigets slutskede via gemytliga torg och festplatser till ett fiktivt eldöverfall. Vidare leder glaspassagen besökarna därefter till vagnsförrådet där bland annat ett antal intressanta fordon och dess funktioner visas. På andra våningen finns flera spännande scenarion, både civila och militära. I den sista delen av basutställningen knyts säcken samman. Från att i basutställningens första del visat det svenska försvarets 37 brigader, finns i slutet endast några få brigader kvar.

NUTIDSHISTORIA

Förutom vårt fortsatta arbete med att utveckla och detaljera

vår synopsis, fortgår ett omfattande katalogiseringsarbete av militära föremål i Svinbäcksberget, samt inventering och renovering av föremål och maskiner i våra förråd i Sannaskogen. Arbete som utförs av mycket engagerade volontärer.

Vi har också en god grund att utveckla skolpaket ifrån. Vår tanke är att kunna erbjuda spännande och tvärvetenskapliga paket som kommer att locka elever och lärare till Brigadmuseum, för att så småningom bli en naturlig del av undervisningen i skolorna i närområdet.

Sammanfattningsvis är vårt mål att det den 1 juni 2013 kommer det att stå ett spännande militärhistoriskt museum med fokus på människans och militärens påverkan på samhällsutvecklingen på Sandbäcksgatan 31, där alla besökare oavsett både ålder och kön hittar något som den tycker är intressant.

Läs gärna mer om oss på www.brigadmuseum.se och om vårt nätverk på www.sfhm.se.

Anders Blomqvist vid en *Magnolia x proctoriana*.

Anders Blomqvist är både hedersgillesmedlem och Karlstads kommuns kulturstipendiat. Det är han som är "Pappa" till Stadsträdgården.

PER BERGGREN

Anders Blomqvist

Hedersgillesmedlemmen Anders Blomqvists trädgård i Rud på Hammarö svämmar över av växter från hela världen. Här finns träd och buskar från så avlägsna platser som Sibirien, Nya Zeeland, Kanada och åtskilliga olika delar av Europa. Framför allt är det hans samling av magnolior i form av träd i olika storlekar som dominerar hans egentligen ganska begränsade odlingsyta.

Magnolior är ett specialintresse för Anders. På hans tomt växer cirka 70 olika arter och hybrider. De största träden är 11 meter höga. De lägsta någon enstaka meter. I en kruka står ett nytillskott som bara är några decimeter och som ännu inte har hunnit komma ned i jorden.

Det fascinerande med magnolior är att vissa arter som till exempel stjärnmagnolia börjar sin blomning tidigt på våren på bar kvist. Andra arter är senare och på det viset uppnår Anders Blomqvist en kontinuerlig blomning under låg tid.

Anders intresse för magnolior har lett till att han fått tre magnoliahybrider registrerade hos Magnoliasällskapet i USA. Genom att han korsat träd från första generationens hybrid med varandra har han skapat tre stycken andra ge-

nerationens hybrider som han gett namnen Hammaroe, Rud och Sun Town.

En stor variation av örter finns också i hans trädgård. Grovt uppskattar han att han har flera hundra blommor och buskar på marken under magnoliorna. Under en rundvandring i hans trädgård alldeles i början av maj kunde man njuta av den kritvita Kanadensiska blodroten, Backsippan och mycket annat lågväxande. En enorm rhododendronbuske var översållad av rosa blommor. På marken började orkidéernas första små blad synas och en tibast var redan utblommad.

Anders berättar att han fick sitt stora intresse för blommor redan som sexåring, då hans pappa gav honom ett litet utrymme i sommarstugans trädgård på Lövnäs. Här kunde han plantera spännande sorter som vinranka, fikon och diverse liljor, som han fått av en släkting i Sveriges trädgård Blekinge.

Intresset för växter ökade med åldern och när Anders senare i livet genom sitt yrke kom att resa mycket försökte han alltid att besöka parker och skogsområden för att hitta nya plantor och frön till sina samlingar.

Anders Blomqvist i sin favoritposition – på knä i en blomrabatt med en planteringspade i handen.

I sitt yrke har Anders Blomqvist framför allt rest mycket österut. I Ryssland, under sovjettiden, var han ett femtiotal gånger, som längst ett halvår vid ett tillfälle. Men också Polen, Östtyskland, Jugoslavien och Tjeckoslovakien har ingått i hans verksamhetsfält.

Anders avlade ingenjörsexamen på teleteknisk linje på Tekniska gymnasiet i Örebro 1957. Han blev snabbt efter sin examen anställd vid Kamyr och Ryssland kom att bli hans främsta arbetsfält. När ett av världens största pappersbruk skulle byggas i Bratsk i Centralsibirien blev Anders engagerad och eftersom även KMW bidrog till bygget var det praktiskt att Anders anställdes av KMW i stället för Kamyr. Han blev sedan KMW trogen och de flesta av hans resor gjordes för deras räkning.

Efter sin aktiva tid i företaget hade han fortfarande ett stort intresse för KMW:s verksamhet och tillsammans med Nils-Erik Säfman och Rolf Fjällman har han nu identifierat 2 600 bilder som skildrar företagets olika verksamheter under åren. KMW:s historia har han också skildrat på 90 tättskrivna A4-sidor.

Anders Blomqvist är ett levande uppslagsverk. När det inte är blommor han berättar om handlar det om Karlstad. Intresset för sin hemstad föddes när han som liten såg ångloken från sitt fönster på Hamngatan 20, där hans familj bodde. Stationshuset och gamla vackra byggnader i centrala staden minns han väl och tillsammans med Bengt Johansson, Ulf Lagerbeck och ett antal övriga intresserade karlstadsbor har

Magnolia 'Galaxy' och i bakgrunden Magnolia x 'Wada's Memory'.

han ingått i en grupp som med gemensamma krafter identifierar byggnader och människor på fotografier från gamla Karlstad.

Anders kunskap om växter och hans intresse för Karlstad ledde till att han blev engagerad när Stadsträdgården skulle renoveras 1993-1994. Tillsammans med Alf Hevelius byggde han upp det som vi i dag kan njuta av i Stadsträdgården. Anders stod för idéerna och Alf Hevelius förverkligade dem.

Karlstads kommun har visat sin uppskattning för Anders Blomqvists arbete genom att 2003 tilldela honom sitt kulturstipendium till Gustaf Frödings minne. För sitt engagemang i Carlstads-Gillet valdes han till hedersgillesmedlem 2006.

Anders Blomqvist är i dag 82 år. Fortfarande är han kristallklar i huvudet. Årtal, namn och händelser minns han utan att behöva tänka efter eller bläddra i sina anteckningar. Efter att ha legat på marken och grävt rabatterna ett tag tycker han ändå att det kan vara lite knepigt att resa sig utan att ta stöd av sin speciella ”planteringsstol”.

Stadsträdgården i Karlstad, skapad genom idéer av Anders Blomqvist och förverkligad av Alf Hevelius.

Sanguinaria canadensis
var. *Multiplex*.

Rhododendron oreodoxa.

Magnolia x '*Hammaroe*'.

Magnolia stellata.

Trillium ovatum.

Magnolia x '*Sun Town*'.

Foto vårfloden 1916 från Älvgatan mot Västra Bron med Residenset och Stadshotellet till höger.

"När Vänerns och Klarälvens vatten möts på Karlstads torg kommer staden att gå under." Det är en gammal sägen som säger så, antagligen från tiden då Karlstad var en stad med trähus. Vilken verklighet ligger bakom sägnen? Kommer det att hända?

GÖRAN ENGSTRÖM

Översvämningar i Karlstad

Karlstads torgs lägsta del ligger på höjden +47,6 meter över havet. I januari 2001 var Vänerns vattennivå som högst +45,47. Högsta nivå under 1900-talet var +45,75.

Nivån +47,6 på Klarälven är dock mer trolig. 1916 var nivån på Klarälven +47,0 mätt vid Slussen. En hög nivå på Väneren samtidigt som det kommer stora flöden i Klarälven kan innebära att älvens vatten når Karlstads torg. Men Karlstad kommer inte att gå under. Sägnen gäller för trästaden. Alla höjder anges i Karlstads höjdsystem.

KARLSTAD VID VÄNERN OCH KLARÄLVEN

När Karlstad grundlades på Klarälvens delta var det läget vid Väneren och Klarälven som var det viktiga. Karlstads första hamn låg vid den västra älvgrenen vid nuvarande Älvgatan. Järnvågen låg uppströms Västra bron. Den västra älvgrenen var viktig för sjöfarten och olika åtgärder gjordes för att underlätta för transporter på älven. Muddringar och rensning av farleden var viktigt.

Foto från Rudsberget mot söder i maj 1916. Delar av Norrstrand är översvämmade. Till höger i bilden ses dåvarande Rudsvägen. Vid horisonten syns Herrhagens vattentorn och Herrhagsskolan.

Karlstad har drabbats av många översvämningar genom tiderna.

KLARÄLVEN

Citat från Karlstad historia fjärde delen av Ove Moberg.

”Stadens båda broar vållade myndigheterna och invånarna bekymmer. Vid vårfloderna skar älven in på stränderna, och landfästena blev kringflutna. Vårfloderna var skärskilt förödande 1728 och 1735. Det förstnämnda året avbröts förbindelserna åt både öster och väster, och många människor drunknade. Delar av Tingvalla lades under vatten, och stadsborna måste använda båtar för att komma från den ena dörren till den andra. Broarna skadades, och man befarade, att de skulle rasa. Sju år senare uppbådades allmogen i Karlstad härad för att tillsammans med stadsborna skydda broarna medelst ris, torv och sten.”

Erfarenheten från många översvämningar och problem med broar ledde fram till beslutet 1761 att bygga Östra Bron och

arbetet startade samma år. Bron med sina 12 valv var klar 1797.

Bron byggdes av sten och platsen bestämdes av berg i dagen vid läget. Till att börja med förseddes bron med en träöverbyggnad. Vintern 1915 stängdes östra älvgrenen av och brovalven fördjupades.

VÅRFLODEN 1916

Vintern 1916 var snörik och snösmältningen var sen i mitten av maj med mycket regn. Tillsammans gjorde det att det blev höga vattenflöden i Klarälvdalen. I Karlstad vid Slussen i Pråmkanalen steg vattennivån till +47,0 meter över havet. Vattenflödet i Karlstad uppskattades till 1600-1700 m³ per sekund. Stora områden i Karlstad översvämmades och vattnet nådde Rudsbergets kant. Hagaborg stod under vatten och landsvägen mot öster (nuvarande Lagmansgatan) skars av liksom järnvägsbanken för NKIJ-banan. Stambanan genom Karlstad stängdes av. Inga människor förolyckades men de

Vallar runt Mariebergsviken vintern 2001.

Vårfloden 1995.

Foto från Kanikenäsbanken våren 2001. Till höger pågår arbete med utbyggnad i kvarteret Vågmästaren. I bakgrunden skymtar fd Herrhagens vattentorn. Delarna runt Inre Hamn hör till de lägsta delarna i Karlstad och kommunen byggde vallar med pumpar för att skydda området från översvämning.

Foto från Sixbacken mot Karlstad våren 1959. Till vänster Kärleksdungen och järnvägen mot Kil. Till höger järnvägen mot Skoghall. Det översvämmade området är i dag Växnäs industriområde med Hagalundsvägen och E 18.

materiella skadorna var stora.

Andra tillfällen med stora vattenflöden i Klarälven var vårfloden 1931, höstfloden 1957, vårfloden 1959, vårfloden 1966, höstfloden 1987 och vårfloden 1995. Det året kom vårfloden sent i maj efter kraftig snösmältning i Norge. Höljesdammen fylldes och tvångstappades. Vattennivån vid Pråmkanalen var då +45,95 m över havet.

VÄNERN

Vänern är Europas tredje största sjö med ytan 5 648 km². Regleringen av Vänern på 1930-talet har inneburit att avtappningen ur sjön har ökats. Enligt vattendom får inte avtappningen vara större än 1030 m³ per sekund. Göta älvdal är känslig för skred och stora vattenflöden i Göta älv innebär att risken för skred ökar. Större skred i modern tid är Surteskredet 1950 och Göta-skredet 1957.

År 1910 inträffade en stor översvämning i Vänern. Vattennivån steg till +45,75 och Karlstad drabbades. I mer modern tid är översvämningen 2000-2001 i mångas minne. Vattennivån steg då efter en lång tids regn i avrinningsområdet. Högsta vattennivån var då i januari 2001 +45,47.

FRAMTIDEN.

Klimatförändringen kommer att medföra ökad risk för översvämningar i Karlstad. Kraftiga skyfall kan förväntas liknade det som kom i augusti 2004 över norra delarna av Karlstad kommun, Hagfors och Munkfors med bortspolade och

Viadukten under järnvägen vid Östra Kanalgatan vintern 2001. Pumpar som ska pumpa bort vatten från viadukten fungerar inte.

avskurna vägar som följd. Vårflod kommer att minska men risken för höga vattenflöden höst och vinter kommer att öka. En ombyggnad av dammen i Höljes pågår och kommer att öka möjligheten för tappningen där till ca 2 300 m³ per sekund. Sannolikheten för så stor tappning är liten men skulle medföra mycket stora översvämningar i hela Klarälvdalen och Karlstad. Då kommer Karlstads torg att översvämmas. Men staden kommer inte att gå under.

För Vänern har SMHI gjort flera utredningar och beräknar en framtida högsta vattennivå till +46,65. Det är alltså 1,2 m över vattennivå 2001. Det är nödvändigt att avtappningen ur Vänern kan ökas för att minska risken för stora framtida översvämningar. Alternativen är ökad tappning via Göta Älv med risk för skred och översvämningar. Ombyggnad av slussarna i Vargön krävs omkring år 2030. Alternativ är kanal eller tunnel från Vänersborg mot Uddevallatrakten med alternativ utsläpp i Byfjorden Gullmarn eller Havstensfjorden.

Det som har hänt kommer att hända igen. Det som inte har hänt kommer att hända.

Vill du läsa mer har Karlstads kommun på sin hemsida www.karlstad.se mycket läsvärt och kartor som visar översvämmade områden vid olika vattenflöden. En pegel för avläsning av Klarälvens vattennivå finns i kajen vid Solstatyn. Planeringen har börjat för att skydda samhällsviktiga funktioner i Karlstad. Först i tur står Centralsjukhuset.

Klimat och sårbarhetsutredningen, SOU 2007:60, finns att läsa på nätet.

VÄSTERSTRANDSKYRKAN

Arkitekt: Skanark/Janne Feldt 1976.

Kyrkoanläggningen är belägen på en kulle mot den starkt trafikerade Hagalundsleden och motorvägen. För att kunna bygga en kyrka här krävdes speciella fasadkonstruktioner med hänsyn till ljudsituationen. Hela byggnaden är därför sluten mot trafiklederna och öppnar sig mot kullens andra sida.

Som följd av att Karlstad under 1950- och 60-talen ökade sin folkmängd uppstod behov av fler kyrkor i staden. Under den perioden byggdes ett antal stadsdelskyrkor.

INGER BERGGRÉN

Småkyrkor i Karlstad

Under 1950- och 60-talen utvecklades Karlstad från en slumrande småstad till en livlig stad av, för Sveriges förhållanden, mellanstorlek. I och med de politiska besluten om byggande av bostäder inom miljonprogrammet (en miljon bostäder skulle byggas under åren 1965-1975) växte staden snabbt. Redan innan dessa beslut togs av riksdagen hade man planerat för utbyggnad av Karlstad. Växnäs, Gruvlyckan, Sixbacken, Orrholmen och Kronoparken är exempel på flerbostadsområden. Det planerades också många villaområden som till exempel Norra Kroppkärr, Lorensberg, Henstad och Hults-

berg. Karlstad växte och man flyttade även ut till kranskommunerna så att vi idag talar om Karlstadsregionen och menar då även Kils, Forshagas, Grums och Hammarö kommuner.

För att möta behovet av samhällsservice byggdes en hel del komplement till bostäderna såsom förskolor, skolor, servicehus för äldre, affärscentra och småkyrkor.

Småkyrkorörelsen inspirerades av influenser från Danmark i början av 1900-talet. I Sverige fick idéerna genomslag när samhällena byggdes ut under 1950- och 60-talen. Rörelsens tanke var att den kristna församlingens lokaler skulle

VIKENKYRKAN

Arkitekt: Arkitektgruppen/Lars-Erik Havstad 1983.

Med sin slutna fasad mot den trafikerade gatan ger det mäktiga kyrkorummet möjlighet till avskildhet för andakt och kontemplation. Till kyrkorummet kan församlingssalen med utsikt över Mariebergsviken kopplas och man får då ett tillskott av platser för kyrkobesökare vid stora högtider.

finnas mitt bland människorna. Sålunda innehåller en småkyrkoanläggning såväl kyrksal och församlingssal som ungdomslokaler och kontorsutrymmen för präster och diakoner. Möjligheterna att kombinera de olika lokalerna för maximalt utnyttjande blev ett konststycke ur arkitektonisk synvinkel.

I Karlstad byggdes ett antal småkyrkor inom en stor församling. Efter hand som församlingen växte, delades den och småkyrkorna blev naturliga församlingskyrkor.

Dessa småkyrkor med alla sina olika lokaler har blivit uppskattade träffpunkter för diverse verksamheter. Deras utformning och läge bidrar också till att de utnyttjas för många aktiviteter, till exempel konserter och föredrag såväl dagtid som kvällstid.

Kyrkor och församlingshem, som byggs är för det mesta sådana byggnader, som får en speciell arkitektonisk utform-

ning och som alltid utmärks genom just detta kännemärke. Som arkitekt kan det förefalla vara en tacksam uppgift, som tillåter egen fantasi, att få rita en kyrkobyggnad. Dock visar det sig att man kanske måste underordna sig många faktorer när man designar byggnaden och friheten begränsas därmed.

Småkyrkorna på Råtorp, Rud, Kronoparken, Lorensberg, Norrstrand och Herrhagen presenteras kortfattat på nästa uppslag. Dessutom byggdes under denna period i svenska kyrkans regi krematorium och kyrksalar vid Ruds kyrkogård, församlingshem i Skåre och Skattkärr samt kyrksal i Centralsjukhuset.

Intressant i sammanhanget är Råtorpskyrkan som byggdes som ordenslokal i Klara men i mitten av 1950-talet flyttades till Råtorp och 1965 förvandlades till kyrka.

HERRHAGSKYRKAN

Arkitekt: Skanark/Inger Berggrén 1972.

Herrhagskyrkans planform är helt rektangulär, vilket dåtidens stadsplan föreskrev. Anläggningen skulle vara en del av torget i stadsdelen Herrhagen och fick underordna sig detta. Kyrksalen och församlingssalen markerar sig åt söder med sina trappstegsformer. Anläggningen innehåller många olika lokaler för fritidsaktiviteter och har stor flexibilitet för ett maximalt utnyttjande.

KROPPKÄRRSKYRKAN

*Arkitekt: Skanark/Inger Berggrén 1973,
tillbyggda lokaler i skyddsrum 1984.*

Kroppkärrskyrkans kyrksal är en byggnad som ansluter till villaområdets utformning. Vid invigningen fanns här lokaler för barn-timmar och annan föreningsverksamhet. Efter hand som ytterligare utrymme behövdes byggdes anläggningen ut i, för tiden krävda och med bidrag givet, skyddsrumslokaler. Nu är anläggningen även Barnens Katedral.

NORRSTRANDSKYRKAN

Arkitekt: Sten Hummel-Gumaelius, Uppsala, 1960. Tillbyggd och renoverad av Skanark/Inger Berggrén 1991.

Norrstrandskyrkan var den första småkyrkoanläggningen i Karlstad. Den ligger fritt belägen på en kulle i ett grönområde i stadsdelen Norrstrand. Kyrksalen är tidstypisk och kan kompletteras med församlingssalen. Efter hand som verksamheten har utökats har lokalerna kompletterats genom att bland annat ariet byggts in med en stor ljuskupol.

RUDSKYRKAN

Arkitekt: Arkitektgruppen/Hans Ericsson 1992.

Som ett komplement till Rudstorget avslutar kyrkan och församlingssalen torgrummet mot söder. Här finns verksamheter av olika slag, som är en uppskattad del av det sociala livet i stadsdelen.

KRONOPARKSKYRKAN

Arkitekt: Skanark/Janne Feldt 1979 och därefter vissa om- och tillbyggnader.

Kronoparkskyrkan är en ekumenisk kyrka och fyller en viktig funktion i stadsdelen med många invandrare och närheten till Karlstads universitet. Förutom kyrkolokaler finns det medborgarkontor och stadsdelsbibliotek i byggnaden.

RÅTORPSKYRKAN

Ordenslokal ombyggd till kyrksal.

Arkitekt: HaHoLi, (Arkitektgruppen)/Göran Lindell och inredningsarkitekt Ove Lindblom, renoverad och tillbyggd med församlingslokaler 1987. Skanark/Inger Berggrén.

Råtorpskyrkan var från början ordenslokal i stadsdelen Klara. Här höll Gustaf Fröding sitt enda föredrag (1893). Byggnaden flyttades 1951 till Råtorp och var fram till 1965 ordenslokal för IOGT. Som samlingspunkt för befolkningen var det naturligt att bygga om lokalerna till kyrksal. Detta skedde 1965. Senare behövdes utrymme för mer församlingsverksamhet och barn-timmar. Då kompletterades kyrkan med en lägre byggnad mot söder.

Mats Ronge i sitt arbetsrum i familjens hem i Viken.

Midsommargrönka. Löfnäs 1946.

Mindre känt är att Mats Ronge också var en skicklig tecknare. Sonen Leif har skannat in några av hans konstverk.

MARIE AAKRE

Tecknaren Mats Ronge

Att Mats Ronge var en duktig skribent är säkert känt bland alla som intresserar sig för Karlstads historia. Med sin bok *Det gamla Carlstad* skrev han själv in sig i stadens historia för all framtid. Mindre känt är att Mats Ronge också var en skicklig tecknare.

I samband med minglet på senaste Höstgillet på Gamla Wermlandsbanken i Karlstad råkar vi på Gilletredaktionen i samspråk med Mats Ronges son Leif Ronge och halkar in på detta ämne. Ur sin portfölj plockar Leif Ronge fram och visar skannade kopior på ett urval av Mats Ronges teckningar. Karaktärsfulla porträtt, finstämda interiörer och landskap.

Utan tvekan något att visa upp för Gillets läsare, tycker vi.

En stor del av teckningarna gjorde Mats Ronge under sin gymnasietid på läroverket i Karlstad, där han tog studenten 1913. Härligt uttrycksfulla porträtt av lärare och historiska miljöer i Karlstad, vackra att betrakta samtidigt som de är värdefulla tidsdokument. Biskopsgården mjukt inramad av höga trädskronor och Västra hyttan, eller Mollstugan som den också kallades, som låg intill älven på platsen där Värmlands museum i dag ligger, är bara några av dem.

En av teckningarna föreställer sällskapsrummet i hans eget föräldrahem i Karlstad. *Julen 1912*, står det under hans

Sällsksamrummet i Mats Ronges barndomshem, 1912.

signatur. Mats Ronge – eller är det kanske Carl Larsson... Både tidsandan och sättet att teckna leder tanken till nationalmålaren och hans välkända hem i Sundborn. Draperier och takkrona i typisk jugendstil, växter i pampiga ytterfoder och en smacker salongsmöbel med fint skurna trädetaljer i empir. Ljusa, lätta gardiner som släpper in ljuset genom de höga fönstren. Nationalromatiken fångad på kornet.

– Ja, min farmor hade en stark stilkänsla som inredare, berättar Leif Ronge på telefon från hemmet i Lindome, så här precis 100 år senare.

Och, tillägger han: Gossen som sitter vid pianot är Mats bror Alf och på skrivbordet i hörnet står ett fotografi som föreställer äldste brodern Ivar i regementsuniform, det syns om man tittar riktigt noga med lupp.

Mats Ronge föddes i Frykerud 1893 och var ett av de yngre barnen i en syskonskara på sju, fem pojkar och två flickor. När han var åtta år flyttade familjen till Karlstad, där fadern drev en grossistagentur.

– Min far hade först planer på att utbilda sig till teckningslärare, men så flyttade hans teckningslärare på läroverket, Karl Hugo Segerborg, som var hans stora inspiratör, från Karlstad och då tappade han lusten att gå vidare på den banan, berättar Leif Ronge.

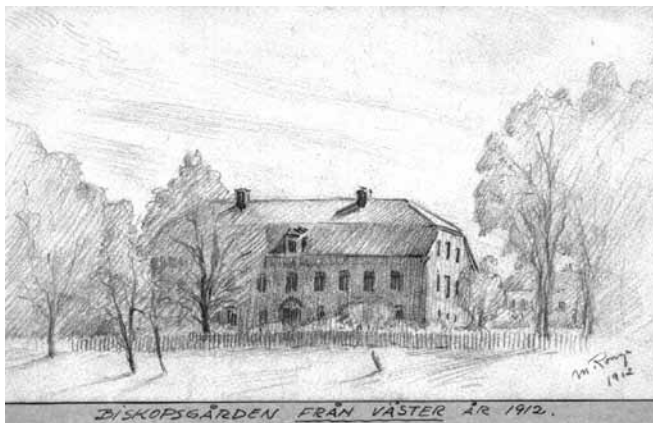
I stället blev det handelsskola och en yrkeskarriär inom affärslivet i Karlstad. Vid 29 års ålder blev han chef för sportaffären Idrottsmagasiet och sedan den gått upp i Herman Geijer & Co, basade Mats Ronge för sportavdelningen där ända fram till sin bortgång 1962.

Röd dam.

På fritiden gick intresset för att skriva, teckna och samla fotografier hand i hand. Mats Ronge brann för att dokumentera både sin tid och Karlstads historia.

– Han kunde fatta pennan när som helst, fortsätter sonen Leif Ronge. Han lärde sig stenografera och för att öva sig gick han till kyrkan och skrev ned predikan under högmässan. Stenografin gjorde honom duktig på att få med viktig information och fakta från alla de ideella sammanslutningar där han hade förtroendeuppdrag, inte minst i idrottsliga sammanhang. Han var aktiv som orienterare och ett stort idrottsintresse följde honom genom hela livet. Mats Ronge var en av drivkrafterna bakom tillkomsten av Skutberget som motions- och friluftsområde och skidstugan i Dömlé.

Biskopsgården från väster, 1912.

Hybelejens kvarn. Efter förebild.

Han satt med i styrelsen för såväl IF Göta och OK Tyr som Skid- och friluftsfrämjandet. Med uppdrag även i dåvarande stadsfullmäktige och drätselkammaren i Karlstad och engagemang inom den värmländska turismnäringen, omfattade han det mesta som hände och skedde i Karlstad. Han var även nämndeman i rådhusrätten.

Så var han förstas en av stiftarna av Carlstads-Gillet också! Samma år som Carlstads-Gillet bildades, 1944, skrev Mats Ronge en artikelserie om det gamla Karlstad för Nya Wermlands-Tidningen. Året därpå kom den ut i bokform med titel *Det gamla Karlstad* på NWT:s förlag. Och 1958 kom boken ut i en utvidgad utgåva.

– Han fick ofta i uppdrag att utforma placeringskort och

Vinjet till tidningen Värvind, 1912.

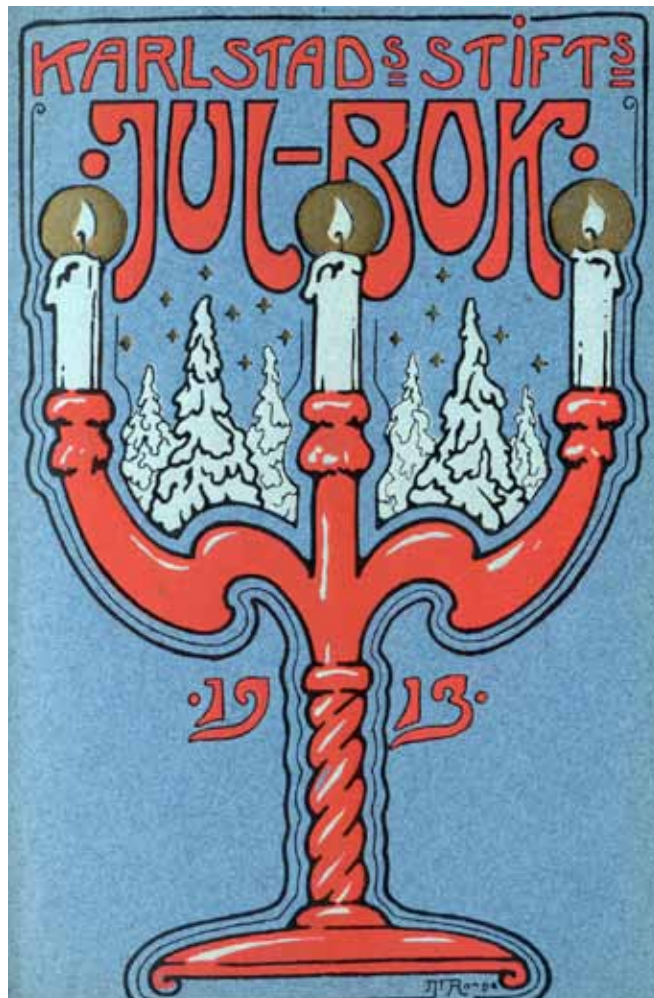
gästböcker i festsammanhang, berättar Leif Ronge. Inkörporten till att han började fördjupa sig i Karlstads historia var ett uppdrag han fick av styrelsen för Karlstads köpmannaförening i början av 40-talet angående utformningen av ett festprogram inför ett jubileum som skulle firas. När bakgrundsmaterial skulle tas fram var han ju tvungen att gå tillbaka i tiden och söka bland gamla handlingar och dokument av olika slag för att få fram faktaunderlag.

Här kunde han kombinera sin språkkänsla med tecknartalangen.

1951 sammanställde han en historik över Värmlands cykel- och sporthandlarförenings gångna år. Alltifrån starten till sin bortgång hade han en självskriven roll som arkivarie i Carlstads-Gillet.

I NWT publicerades en period teckningar han gjort av stadsbilder från olika värmländska städer, som läsekretsen fick i uppdrag att identifiera.

I en ny artikelserie i NWT 1952 skildrade Mats Ronge en rad original som funnits i Värmland – inte minst i Karlstad förstås. Även dessa artiklar kom året därpå ut i bokform, *Original i Värmland*, som är nummer sex i Carlstads-Gilletts skriftserie. På titelsidan står luffaren Rört, Karlstads förmodligen mest kände original, med händerna i byxfickorna och blickar snett upp mot himlen under kepskärmen med

Vinjet till Karlstads stifts julkbok 1913.

Stora torget och Lagberget i bakgrunden. Denna bild är dock inte tecknad av Mats Ronge, utan av dottern Anita Ronge-Eneroth.

Anita, sedan länge bosatt i Göteborg, är konstnär, utbildad vid Konstfack i Stockholm och har bland annat undervisat i bild och form på universitetet. Även Leif flyttade som ung till Göteborg, där han gjorde militärtjänsten och utbildade sig till civilingenjör vid Chalmers. Till syskonskaran hör också Lars som är äldst och som stannat kvar i Karlstad och i yrkeslivet var verksam inom skogsnäringen. Gemensamt för de tre syskonen som hade sitt föräldrahem i stadsdelen Viken, är medlemskap i Carlstads-Gillet.

– Jag har fortfarande en övernattningslägenhet i Viken, så jag har någonstans att bo när jag kommer hem till Karlstad och mötena med Carlstads-Gillet, säger Leif Ronge.

Det var i det närmaste fullsatt i Gamla Wermlandsbanken under förhandlingsdelen.

Höstgillet 2011 innehöll ett intressant föredrag om Karlstads teater av Årets värmlänning Ole Wiggo Bang.

MARIE AAKRE

Höstgillet 2011

Höstgillet 2011 hölls den sista torsdagen i november, som var grådisig men mild som en sensommarkväll. Monica Elgh omvaldes som ålderman efter att med glans ha avklarat sitt första år som Carlstads-Gilletts första kvinna på posten. Byte blev det däremot på skattmästarposten, då trotjänaren Per Anders Olson valt att sätta punkt och i hans ställe tog Len-nart Hellqvist över.

Omkring 120 av Gillets bröder och systrar infann sig till mötesförhandlingarna som inleddes efter sedvanligt mingel med förfriskningar i bankfoajén. Nio nya medlemmar intogs i Carlstads-Gillet denna höstkväll och hälsades varmt välkomna. För medlemmar som gått bort under året hölls en

parentation och tyst minut. Dessa är: Nils Lannersten, Erling Johansson, Sven Erik Svartmark, Ingmar Johansson, Folke Pehrsson och Börje Atterström.

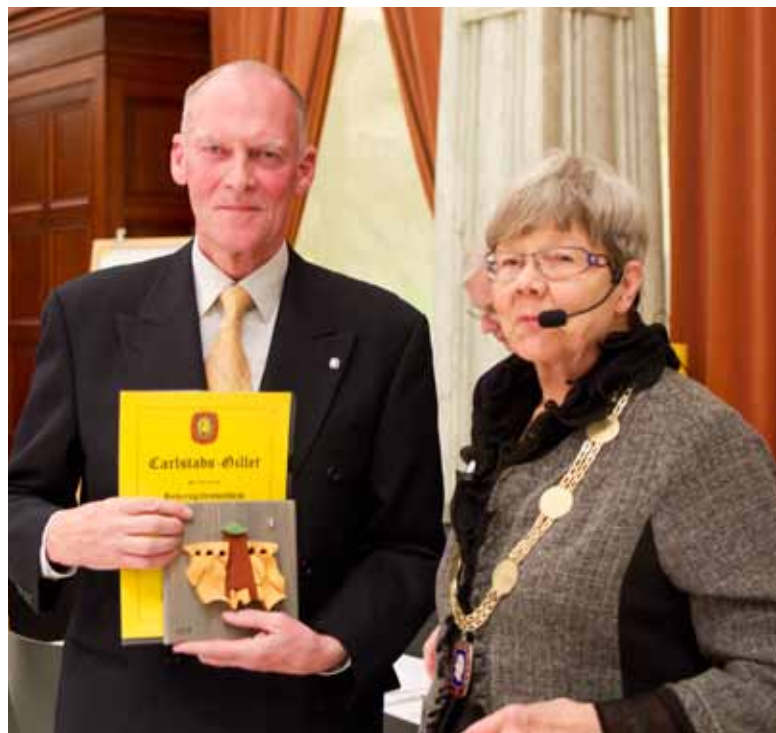
Rådsberättelsen över det gångna arbetsåret föredrogs av skrivare Erik Hellberg. Det inleddes med att Monica Elgh tog över åldermannskapet efter Per Berggrén. I samband med Vårgillet 2011 fattades beslut om att höja Carlstads-Gilletts medlemsavgift till 225 kronor. Gillet medverkade på Kultur-arvsdagen den 11 september 2011 och Vågmästarbostadens framtid har diskuterats i Framtidsrådet, där Carlstads-Gillet representeras av Jonas Kullgren. Rådet har sammanstrålat sju gånger samt träffats i samband med en planeringsdag

vid rådsmedlemmen Anna Hedstrands sommarviste i Ivarsbjörke utanför Sunne. Vid arbetsårets slut uppgick Carlstads-Gilletts medlemsantal till 413.

I samband med avläggandet av balans- och resultatrapporten tog Per Anders Olsson tillfället i akt att tacka för sig. Avgående skattmästaren applåderades och fick godkänt för sin sista ekonomiska rapport av räkenskapsgranskare Klas Nerman. Rådet fick ansvarsfrihet från verksamhetsåret. Omval till rådet gjordes av skrivaren Erik Hellberg och bisittarna Karl Axel Hjerdt, Eva Lejrin och Charlie Skoghäll. Rådsmedlemmen Margareta Widstrand tog över som munskänk efter Kjell Lenander som av sagt sig omval och Robert Warholm invaldes som ny rådsmedlem. På ett år omvaldes också räkenskapsgranskarna Börje Nygren och Klas Nerman med Kjell Mollstedt som ersättare. Till valdelegerade nyvaldes på ett år Bo Wallin, Torbjörn Joghed och Lena Sewall med Bo Wallin som sammankallande efter att Barbro Järliden, Ragnar Hedin och Lars Miliander samtliga avböjt omval. Avgående rådsmedlemmar och valdelegerade avtackades med blommor.

På Höstgillet 2011 utnämndes Per Berggrén till hedersmedlem i Carlstads-Gillet för sina fina insatser som ålderman och redaktör för tidskriften Gillet. ”Detta är verkligen

Carlstads-Gilletts förra ålderman Per Berggrén utsågs till ny hedersgillesmedlem och fick både diplom och hedersgåva av nuvarande åldermannen Monica Elgh.

Barbro Järliden redovisade valberedningens förslag till funktionärer i Carlstads-Gillet.

Per Anders Olson redogjorde för föreningens räkenskaper.

Klas Nerman läste revisorernas berättelse.

en fantastisk upplevelse!”, sa han och passade även på att överlämna ett par exemplar av böckerna ”Karlstads Fasader” och ”Interiörer i Karlstad”, som han och hustrun Inger skrivit, till Carlstads-Gillet.

Inkomna gåvor till Carlstads-Gillet redovisades av Erik Hellberg, däribland uppsatser om Karlstad samt samlingar med fotografier och artiklar, tavlor och en stor mängd diablerer med koppling till Karlstads historia.

Den goda höstgilllessupén bestod av skaldjurscanapé, wienerschnitzel med potatisgratäng och rödvinssås.

Inbjuden gästtalar denna kväll var Wermlandsoperans

chef Ole Wiggo Bang som hade om- och tillbyggnaden av Karlstads teater som huvudtema. På ett lättsamt sätt som lockade till många skratt drog han de många beslutsprocesser och verksamhetsplaner som ledde fram till invigningen av det nya kulturpalatset förra våren. Mer än 20 år tog det, räknat från första byggnadsplanens tillkomst. Å andra sidan tar det 25 år att bygga upp en operapublik, menade han. Värmländsk kultur karaktäriserade operachefen som en mix av det bästa som Norge och Sverige har att ge. Den genomsyras av en alldeles speciell känsla, framhöll han. Mycket speciellt är också Karlstads teaters förnämliga läge, underströk Ole Wiggo Bang. När en Wagneruppsättning i Wermlandsoperans regi recenseras i tyska tidningar är det inte säkert att själva operaframförande kommer i första hand. ”Nej, de kan lika gärna skriva först och främst om det fantastiska läget vid älvstranden, att man kan ta sig en simtur i pausen”, sa Ole Wiggo Bang, som efteråt avtackades med blommor av Monica Elgh.

Lena Sewall, Jan Hage och Robert Braunerhielm trivdes under middagen.

Efter en konstfullt upplagd skaldjurscanapé som förrätt serverades wienerschnitzel som huvudrätt

Nya medlemmar som intogs vid Höstgillet 2011. Från vänster Agneta Alte, Hans-Olof Boström, Ann Collander, Bengt Nordström, Britt-Marie Nordström, Lillemor Olsson, Jonas Strandberg och Kerstin Sundelöf.

Avgående valberedarna Barbro Järliden och Ragnar Hedin, avgående munskänken Kjell Lenander, och avgående skattmästaren Per Anders Olson, avtackades med blommor för gedigna insatser i Gillet.

Per Eiritz, som inte hade möjlighet att delta från början vid mötet, intogs som medlem under en egen intagningsceremoni. Här flankeras han av ålderdomen Monica Elgh och skrivaren Erik Hellberg.

Ole Wiggo Bang berättade med inlevelse om alla turer innan en tillbyggnad av teatern kunde äga rum.

Teaterchefen berörde värmlänningarnas kynne under sitt föredrag.

Carlstads-Gillet hade glädjen att hälsa sex nya medlemmar välkomna vid Vårgillet. Från vänster ser vi Gunvor Kullgren, Bertil Ludvigsson, Rickard Rydahl, Jonas Skalare, Peter Sörensen och Lars Wiktorin.

MARIE AAKRE/PER BERGGRÉN

Vårgillet 2012

Någon vår i luften var det inte fredagskvällen den 20 april då Carlstads-Gillet höll sitt Vårgille. Grått och kyligt med snöfall framåt nattimmarna. Desto varmare och gemytligare var det i Stadshotellets festvåning, där Gillet hyrt in sig denna gång. Förhandlingarna följdes av en trevlig gästföreläsning och utsökt middag.

Fru ålderman Monica Elgh hade glädjen att hälsa omkring 130 Gillesmedlemmar välkomna till förhandlingarna. En särskild hälsning riktade hon till Per Berggrén, som var den ende av Carlstads-Gillet hedersmedlemmar som hade möjlighet att närvara denna gång. Därefter lämnade hon över till skrivaren Erik Hellberg som lät hämta in de nya medlemmarna. Sedan dessa, sex till antalet, invigts i Carlstads-

Gillet stadgar enligt sevanlig ceremoni, tog den nye skattmästaren Lennart Hellqvist till orda. Hans förslag att låta medlemsavgiften ligga kvar på nuvarande 225 kronor (där 25 kronor sätts av till författarfonden) mötte inget hinder och kunde därmed fastställas.

Då ingen av de närvarande Gillesmedlemmarna hade något att avhandla på punkten övriga frågor, förklarade Monica Elgh mötesförhandlingarna avslutade och välkomnade i stället kvällens gäst, Morgan Ödman, att intaga ”scenen”.

Dansrestaurangen Sandgrund, numera historia, var ämnet för kvällen. Och när det gäller kunskaper om Sandgrundsepoken i Karlstad är han svårslagen, Morgan Ödman. Med 45 års anställning vid restaurangen, varav 34 som dess chef,

Skattmästaren Lennart Hellqvist föreslog att medlemsavgiften skulle vara oförändrad 225 kronor. Äldermannen Monica Elgh och skrivaren Erik Hellberg lyssnar intresserat.

har han sett och varit med om det mesta som utspelat sig där.

– Ja, jag känner ju igen många av er här, inledde han i lätt-sam ton, samtidigt som han svepte med blicken över festmatsal-sen där Gillesmedlemmarna satt bänkade i rader – och möttes av en del lätt förlägna leenden.

Det var sedan den fina gamla trärestaurangen i Stadsträdgården hade brunnit ned den 17 september 1959, som det fattades ett snabbt beslut om att bygga en ny restaurang på Sandgrund, berättade Morgan Ödman. Fast idén att bygga en restaurang på Sandgrund, var äldre än så, fortsatte han. Redan 1947 biföll dåvarande stadsfullmäktige i Karlstad ett förslag om att få bygga en dansrestaurang där, fast då längst ut på udden. Men sedan blev det stopp i byggnadsnämnden, som inte beviljade något byggnadstillstånd.

Men efter branden i Stadsträdgården gick det fort att driva igenom projektet, konstaterade den förre restaurangchefen. Byggnadstillstånd beviljades den 8 januari 1960 och i maj samma år invigdes Restaurang Sandgrund på platsen där Karlstads vattenverk tidigare låg. Något som gjort sig påmint genom åren eftersom det orsakat problem med avloppssystemet i restaurangen, påpekade Morgan Ödman. Målaren och textilkonstnären Lars Gynning hade formgivit bardisk, möbler, mattor och andra textilier i den nya restaurangen. Allt i ultramodern stil precis som själva byggnaden, som ritades av John Wästlunds arkitektbyrå.

I lätt kåserande stil som lockade till många skratt, berättade Morgan Ödman om restaurangens olika ägare och

dans- och restauranglivet som det utvecklade sig under fem decennier. Under den förste ägaren, Paul Jardeby, hade restaurangen runt 100 anställda, varav två personer jobbade heltid bara med att putsa silvret. Från välkända internationella orkestrar gick trenden till svenska dansband när Baldakinen-restaurangerna tog över ägarskapet 1970, vilket skulle visa sig bli ett framgångsrikt koncept. På 1980- och 90-talen genomfördes flera renoveringar och ombyggnationer.

– 1989 var toppåret alla kategorier, med 35 miljoner i omsättning – 587 gäster i snitt per kväll och ett årsfacit på 140 000 gäster, konstaterade Morgan Ödman, som efter genomgången restaurangskola inledde sin bana på Sandgrund våren 1962, avancerade till restaurangchef 1973 och jobbade kvar ända till 2007.

En onsdag i november som garanterat fyllde restaurangen till brädden med gäster under en följd av år, var när Trämarknaden arrangerades i Karlstad. Under den nästan halvsekel-långa tid han var knuten till restaurangen gästades den av ett oräkneligt antal digniteter, både gäster och artister. ”Ingen nämnd, ingen glömd”, sammanfattar Morgan Ödman. Några undantag bara: att tala om Restaurang Sandgrund utan att nämna Sven-Ingvars, går ju bara inte. Bland annat firade det kända Karlstadsbandet sitt tioårsjubileum på Sandgrund. Morgan Ödman glömmet heller aldrig när han fick äran att ta emot Zarah Leander och Arne Hülphers som middags-gäster.

– Den enskilt största musikhändelsen var utan tvekan när Charles Aznavour uppträdde på Sandgrund 1984, artisten bakom megahiten ”She”, framhöll han.

Sedan Morgan Ödman avslutat sina många arbetsår på Sandgrund har restaurangen som bekant sålts till Karlstads kommun. Blue Moon Bar hette restaurangen de sista åren, då den ägdes av Stureplansgruppen. För närvarande håller det forna danspalatset som bäst på att byggas om till ett Lerin-museum. Dansen lämnar plats för konsten – en ny epok tar sin början i Sandgrundbyggnaden. Blommor överlämnades till Morgan Ödman av Monica Elgh som framförde ett varmt tack för hans intressanta anförande om Restaurang Sand-grunds historia.

I väntan på att festmatsalens stolar och bord skulle flyttas om och dukas inför middagen, gavs tillfälle för Gillletsällskapet att inhandla förfriskningar, mingla och ta sig en titt på den fina skärmutställning som hade iordningställt med anledning av Sandgrundstemat. Gamla bilder och tidnings-

På en utställning med tidningsklipp från Morgan Ödmans samlingar kunde man se hur restaurang Sandgrund såg ut när den var ny 1960.

Carlstads-Gillet's egen snapsvisa sjöngs till snapsen under förrätten.

klipp som Morgan Ödman samlat på sig under åren.

Till supé bjöds på en verkligt kulinarisk upplevelse: Stads-hotellets sillbakelse med västerbottenpaj och syrad rödlök till förrätt och som huvudrätt inkokt gösfilé på en bädd av sparrissallad, serverad med blomkålscreme och brynt pepparrotssmör. Till kaffe och kaka förhöjdes den trevliga stämningen ytterligare genom Gillesbrodern Sigvard Anderssons finstämda toner från flygeln.

Ett mycket lyckat Vårgille, även om nu vädergudarna råkat tappa bort sig en smula.

Åldermannen Monica Elgh tackade Morgan Ödman för ett trevligt föredrag om restaurang Sandgrund.

Diverse information

Din mailadress

Vi har i tidigare utgåvor av denna tidning uppmanat medlemmarna i Carlstads-Gillet att meddela sin mailadress. Gensvaret har varit dåligt.

Vi vädjar om bättring och vill att Du skickar in din mailadress till Carlstads-Gillet på nedanstående adress.

carlstads-gillet@telia.com

Du kanske har meddelat den tidigare men hellre en gång för mycket än för lite.

Bidrag

till tidningen Gillet 2013 mottages
tacksamt senast 2013-01-31

Höstgillet 2012

torsdagen den 29 november

PER BERGGRÉN

Tack för mig!

I en livaktig förening är det nödvändigt att det finns något som håller samman gemenskapen. Särskilt om medlemmarna är spridda över landet, eller kanske över världen, är en påminnelse om föreningen välkommen med jämna mellanrum. En sådan påminnelse är föreningstidningen. I Carlstads-Gillet fall har Gillet fungerat som den sammanhållande länken och många vänliga omdömen har yttrats om tidningens både innehåll och layout. Som redaktör har jag naturligtvis uppskattat dessa i mycket hög grad och det har sporrat till fortsatta ansträngningar för att skapa en intressant och läsvärd tidning.

Men inget varar i evighet. Efter att ha gjort tidningen Gillet i tio år har jag nu kommit till den gräns då jag tycker att det är dags för nya krafter att ta över. Det har för mig varit tio spännande år. Många intressanta människor har jag mött under den här tiden och jag har fått en inblick i Karlstads historia och utveckling som hade varit omöjlig utan mitt engagemang i Carlstads-Gillet.

Gillet 2012 är mitt sista nummer av tidningen. Det känns lite vemodigt samtidigt som det nu ger mig tid för

annat. Under de tio senaste åren har jag mer eller mindre ständigt levt med tidningen, alltid försökt att hitta författare till nya artiklar och ofta undrat om det skulle gå att fylla tidningen med läsvärd innehåll.

Oftast har det emellertid löst sig. Och när det inte har löst sig har jag kunnat ta till den pärm med Sven Larssons samlade skrifter som jag fick av honom strax innan han dog.

Nu tackar jag för mig. Jag tackar Carlstads-Gillet medlemmar som visat mig förtroendet att göra föreningens medlemstidning. Jag tänker tillbaka på tio intressanta och lärorika år som jag absolut inte vill vara utan.

Nya krafter måste förr eller senare ta över. De sista två åren har Marie Aakre medverkat som biträdande redaktör. Nu blir hon huvudredaktör för tidningen. Hon med sin professionalitet är den bästa lösning man kan tänka sig. Hon är skicklig med pennan och hon är full av idéer. Detta lovar gott inför fortsättningen. Hon kommer att få en medhjälpare som ännu ej är utsedd.

Lycka till Marie!

B PORTO BETALT

Avsändare: Carlstads-Gillet
c/o Karlstads kommun
Gamla Wermlandsbanken
651 84 Karlstad

